

ULUS DEVLET, KÜRESELLEŞME, DEMOKRASİ VE TÜRKİYE

Ali TARTANOĞLU (*)

Giriş

Küreselleşme deyimi, aynı gerçeğin günün koşullarına göre biraz farklı ifadesidir. Ne ilk kez yaşanmaktadır, ne de çok yepyeni bir durumu ifade eder. Küreselleşmeden kasıt, yoğun sermaye ihracına dayalı gerçekten küreselleşmiş bir ekonomi ise, 1870 ve 1914 dönemlerinde gelişmiş ülkelerden yapılan sermaye ihracının 1990'lara oranla daha fazla olduğu, bu oranın hâlâ aşılamadığı kanıtlanmıştır. (Hirst ve Thompson, 1998.)

Tekelleşmiş dev şirketlerin büyük çoğunluğunun, ne kadar çok uluslu görünürlerse görünsünler, kendi özgün ulusal tabanlarına dayalı olarak çalışmayı sürdürdükleri de kanıtlanmıştır (Hirst ve Thompson, 1998.)

Dolayısıyla kapitalist süreç devam etmektedir.

Başlangıçta tam rekabete dayalı ve "liberal" diye tanımlanan bir kapitalizm söz konusudur; ancak bu durum kâr kavramı ve bunun azamileştirilmesi açısından tahrip edici olmaya başlayınca, bu kez tam tersi bir politika ile tam rekabet terk edilmiş ve tekelleşme sürecine girilmiştir, ama adı "neo" liberalizm konmuştur. Küreselleşme kavramı, söz konusu kapitalist sürecin dönemsel gereklerinin ifadesinden ibarettir. Yoksa kapitalizmin talepleri, dayatmaları, diretmeleri hep aynıdır; kapitalizm, doğası gereği sadece daha çok kâr etmek istemektedir, çünkü bir yerde durması yine doğası gereği mümkün

(*) Gazeteci, Uğur Mumcu Vakfı Eski Yayın Yönetmeni, çevirmen.

değildir. O gün de emekle çelişkisi vardı bugün de vardır. O gün de yoksulluğa, savaşlara neden olmuştur, bugün de olmaktadır. O gün de kullanacağı bir devlete, devletlere ihtiyacı vardı, bugün de vardır.

Ama günümüzdeki söylemi biraz daha incelmıştır. Artık doğrudan kapitalizm denmemektedir. Hele emperyalizm sözcüğü hiç kullanılmamaktadır; çünkü çok itici olduğu, çok kötü şeyler anımsattığı artık kabul edilmiştir. Artık eskisi gibi kaba saba tutumlarla, düşmanlıklar göze alınarak, baskıyla, şiddetle çıkarların gerçekleştirilmesi yerine, çok usta yöntemlerle, yapılan her şeyin, aslında sırf kapitalizmin çıkarlarıyla ilgisi olmadığı, hatta hiç olmadığı, tersine geniş kitleler, çalışanlar için yapıldığı söylenmekte, yapılanlardan zarar görenler dahi zarar görmediklerine inandırılmaya çalışılmakta, bunda önemli ölçüde başarı da sağlanmaktadır.

Örneğin, özelleştirmenin çok iyi bir şey olduğuna, devletin küçülmesi gerektiğine, işçiler, köylüler inanmalıdır. Söylenmek istenen şudur:

"Devlet kötüdür, şirket iyidir; devlet şeytandır, şirket melektir. Gaz, süt, tuz bir yana; eğitimi, sağlığı, hatta sosyal güvenliği bile özelleştirmek gerekir; bunların hepsi kitlelerin yararınadır. Artık, sendikanın, sendikal örgütlenmelerin modası geçmiştir; ama her şeyi sivil toplum örgütleri ile yapabilirsiniz. Devletin yerini şirketler ve sivil toplum örgütleri alabilir. Çıkar denilen şey, şirketsel çıkarıdır, bireysel çıkarıdır; ulusal çıkar, hele sınıfsal çıkar artık demodur. Her koyun, çalarak, çırparak, işini bilerek, mafyalık, body guardlık, yaparak, vb., kendi bacağından asılabilir. Namuslu kazancın, namuslu kazanarak insanca yaşamının da modası geçmiştir. Namusuzca daha çok kazanıp çok iyi yaşayabilirsiniz. O zaman özel sağlık, özel eğitim, özel sosyal güvenlik hizmetinden de yararlanabilirsiniz (hatta sosyal güvenliğe ihtiyacınız da kalmaz), AOÇ sütüne, SEK sütüne, Sümerbank barmasına, Beykoz kundurasına, devlet hastanesine de ihtiyacınız kalmaz."

Ama bütün bunlar dolayısıyla devlete de ihtiyacınız kalmaz. Nasıl olsa tek çıkar, birey ve şirket çıkarı olacağı için, ulusun da anlamı yoktur, ulusal sınırın da anlamı yoktur.

İşte dengelerin alt üst olduğu nokta burasıdır. Bu yaklaşım, hele insanlara dikte edilmeye kalkılınca toplumların sosyal dokusu tahrip olmuştur. Çünkü

herkes, istese bile çalıp çırıp, mafya olamamıştır; erken gelen mafyalar, buna izin vermemiştir; zaten mafyalığın anlamı ve önemi azlığındadır; herkes mafya olursa bunun anlamı kalmaz. Ayrıca asıl büyük kesim, böyle bir şeyi zaten ahlaken, ilkesel olarak reddetmiştir. Ama o zaman da hem yoksulluk katsayısı artmış, hem de buna karşı tek paratoner olması gereken, tek paratoner olabilecek devlete olan ihtiyaç artmıştır. Türk yoksulunu, Arap yoksulunu, Sırp yoksulunu, Afrikalı yoksulu, Pakistanlı yoksulu, Amerikan, İngiliz devleti koruyamayacağına, korumayacağına göre, bu devletin, Türk, Pakistan, Irak, Sırp, Rus devleti olması, yani ulus-devlet olması da kaçınılmazdır.

Kapitalizm ise bu korumadan adeta nefret etmektedir. Tek tek milyarlarca yoksula (ki Dünya Bankası Başkanı Wolfensohn bir konuşmasında dünyanın 6 milyar olan nüfusunun 3 milyarının günde 2 dolarla -yaklaşık 1 milyon 250 bin, ayda 37 milyon 200 bin, dört kişilik bir aile için ayda toplam 148 milyon 800 bin- yaşadığını, önlem alınmazsa bunun nüfusa paralel olarak çok kısa zamanda çok daha yüksek rakamlara çıkacağını söylemektedir) saldırmayacağına göre onların devletine saldırmaktadır; daha doğrusu ulus-devlette saldırdığı için bu sonuç meydana gelmiştir. Kısaca, ulus devletle birlikte orta sınıf da yok olmuş, proleterleşmiş, yoksullaşmıştır.

Yani yeni olan sadece belki budur. Eskiden, kâr amacı için devlet aygıtına ihtiyaç duyan kapitalizmin, geldiği noktada bu ihtiyacı çok azalmıştır. Yoksa öykü, insanlığın en azından kapitalizmin doğduğu üç yüz yıldan bu yana izlediği öyküdür. Sömürünün kendisi ve onun yol açtığı sorunlar ise neredeyse insanlık tarihi ile yaşıttır.

Kahrolsun devlet

Kaçınılmaz, vazgeçilmez, direnilmez, kaçınılırsa çok şeyin yitirileceği bir tren olduğu ileri sürülen küreselleşme çok değişik boyutlara, çok farklı etkilere sahiptir.

Her şeyden önce küreselleşmenin, yapay da olsa bir **felsefesi** vardır: Post-modernizm...

Bir başka anlatımla, görünürde bir tür kuralsızlık, bir tür anarşizm... Ama anarşizmden farklı olarak, sadece siyasi otoriteye, devlet otoritesine değil, yaşamın hemen her boyutuyla ilgili her türlü kurala karşı olmak...

Dolayısıyla, küreselleşmenin kültürle, sanatla, ahlakla, siyasetle, toplum-bilimle, insan ilişkileriyle ilgisi vardır. Elbette ekonomiyle çok büyük ölçüde vardır. Kentle, köyle, günlük yaşamla, tüketim alışkanlıklarıyla, sınıfsal ilişkilerle, bütün bunlara uygulanacak politikalarla, bu politikaları uygulayacak örgütlerle, insanlarla vardır.

Bu ilişkilerden biri ve belki en yaşamsal önemde olanı "ulus", "ulusçuluk", "devlet", "ulus devlet" ve "demokrasi" kavramlarıyla olan ilişkisidir. Küreselleşmenin öteki kurum ve kavramlarla olan ilişkileri de kuşkusuz kendi içlerinde son derece önemlidir. Ama onların hepsi de gelip bu kavramlarla olan ilişkiye dayanmaktadır.

Küreselleşme kavramında, sözcük anlamıyla bile, açık açık olmasa da ulusallığa, ulusal sınırlara, bunların anlamına bir atıf, ama olumsuz bir atıf, bunları anlamsız, gereksiz, hatta yararsız, zararlı bulan bir atıf vardır. Küreselleşmenin kültürle, sanatla, tarihle, siyasetle ilişkisi de hep bu atfa hizmet eder. Birtakım şeylerden yoksun olanlara, yahut o şeylere daha az sahip olanlara, ya da o şeyin tek sahibi olanlara, küreselleşme bir kere gerçekleşirse "her şey kürenin, küredeki herkesin olacak; bizde olmayandan siz yararlanacaksınız, sizde olmayandan biz; bizim zenginliklerimizden, ileriliklerimizden siz yararlanacaksınız, sizin zenginliklerinizden biz yararlanacağız..." demek istenir.

Başka bir anlatımla, yoksullar zenginlerin zenginliğini paylaşacak, böylece zenginler yoksulların yoksulluğunu azaltmış olacaktır. Yani ABD, Fransa, İngiltere, İtalya, Almanya, Kanada, Avustralya, Japonya vb., sahip oldukları zenginlikleri Türkiye, Mısır, Pakistan, Etyopya, Ruanda, Angola, İran, Irak, Malezya, Kore, Endonezya, Mali, Brundi, Kamerun vb. ile paylaşacaktır. Kişi başına 20 bin dolar olan milli gelirini, kişi başına milli geliri 700 dolar olan bir ülke ile paylaşacak; kendi milli geliri belki 19 bin 500 dolara düşecektir ama öteki yoksulun geliri de 1200 dolara yükselecek, yani yüzde 60-70 artacaktır.

Yani örneğin ABD bu düzeydeki milli gelirini örneğin Etyopya ile paylaşacaktır. Etyopya veya bir başka yoksul fakat örneğin petrol veya doğal gaz açısından zengin kaynaklara sahip bir ülke de bu kaynakları ABD veya benzeri ülkelerle paylaşacaktır. ABD firması gelip Ruanda'da yatırım yapacak,

fabrikalar kuracak, üretim yapacak, insanlar iş bulacak, gelir elde edecek, hem kendi ürettiklerini tüketecek, hem ülkesinin zengin maden yataklarının ürünlerinin ihracından kazanılan dövizle ithal edilen yabancı ürünleri satın alacak; ABD firması da hem, Ruanda'da yaptığı fabrikanın satışından hem de Ruanda'ya ihraç ettiği mallardan para kazanacaktır.

Küreselleşmenin masum, iyi niyetli işleyişinin böyle olması gerekir; yahut ima edilmek istenen budur. Ama hiç de böyle olmamaktadır.

Önce şu soruyu sormak gerek. ABD niçin böyle bir paylaşım'a gitsin? ABD firması kendi ülkesi dururken niçin gelip Ruanda'da yatırım yapsın? Salt Ruanda'nın, Namibya'nın, Etyopya'nın bir deri bir kemik kalmış insan manzaralarından vicdan azabı duyduğu için mi?

Daha az iç karartıcı manzaraları ele alalım. Örneğin Türkiye'ye küreselleşme, Türkiye kalkınsın, gelişsin diye mi tavsiye edilir, hatta dayatılır? ABD, Türkiye'nin kalkınmasını niçin istesin?

Başkalarına daha az muhtaç hale gelmiş Türkiye ve başka Türkiyeler üretmek, sistemin rasyonelitesine aykırıdır. Hatta belki ülkeleri yöneten politikacılar, belki en azından oy kaygısıyla, yahut, iletişim, teknoloji vesaire sayesinde küçüldüğü iddia edilen dünyada insanlığa şirin görünmek kaygısıyla böyle bir irrasyoneliteyi kabul edebilir. Ama kâr etmekten ve bu kârı sürekli artırmaktan başka şey düşünmeyecekleri adeta bir tanrı buyruğu haline gelmiş, getirilmiş şirketlerin böyle bir akıl dışılığa yanaşmaları, yine kendi çıkarları ve varlıkları gerektirmedikçe mümkün görünmemektedir.

Yani örneğimizdeki ABD şirketi kendi ülkesinde ettiğinden daha fazla kâr edebilmelidir ki Ruanda'da yatırım yapsın. Emek daha ucuz olmalı, hammadde daha ucuz olmalı, vergiler, yaptırımlar daha az olabilmeli ve nihayet sağladığı ve kendi ülkesine göre daha fazla olan bu kârı yine kendi ülkesine eksiksiz ve sorunsuz götürebilmelidir. Ruanda şirketlerine göre daha ayrıcalıklı olabilmelidir, bir takım bağışıklıkları olabilmelidir. Bütün bu farklılıklar olmadan, kendi ülkesi dışında yatırım yapması ilave risklerden başka bir anlam taşımaz.

ABD şirketinin ülkesinden dışarı sermaye çıkarmadığını, ülkesinde elde edeceği kârı yeterli bulduğunu, yani sermaye için pazar aramadığını düşün-

lim. Bu kez ürettiği mal için pazar araması gerekecektir. Çünkü çok uluslu şirket diye tanımlanan, aslında tek uluslu dev tekelin yatırım (sermaye) ve üretim kapasitesi o kadar büyümüştür ki, artık ne sermaye yatırmak, ne ürettiği malı satabilmek açısından kendi ülkesi ona yetmez. Ülkesinin ihtiyacına yetecek kadar, yani daha az yatırım ve üretim yapmak şansı artık yoktur. Çünkü bu taktirde hem kârı azalacaktır, hem de ülkesinde işsizlik gibi bir soruna yol açacaktır. Ülkesinde yatırıma devam etmesi belli bir noktadan sonra pahalı olmaktadır. Yine bir noktadan sonraki üretimini ise ülke içinde tüketmesi mümkün değildir. Yani başka ülkelere, başka pazarlara ihtiyacı vardır. Ama bu pazarın da uygun koşullarda olması gerekir. Gümrük ve benzeri vergi düzenlemelerinin yanı sıra, fiyatı yani kârı belirli bir düzeyin altına düşmemeli, hatta kendi ülkesindekinden fazla olmalı, bunun için de ya yerli rakibi olmamalı, ya da o yerli firma ile ortak olmalıdır.

ABD firması, ülkesinde uymak zorunda olduğu tüketici hakları, çevre koşulları ve benzeri kısıtlamalarla, yatırım yaptığı ya da malını sattığı ikinci vb. ülkelerde karşılaşmamalıdır.

Kısaca yatırım yapmak, ticaret yapmak zaten başlı başına bir risktir. Hele yabancı bir ülkede bu risk çok daha fazladır. ABD vb. yabancı uyruklu, sözde çok-uluslu şirketin amacı ise, değil kendi ülkesindeki risklerin aynısıyla örneğimizdeki Ruanda'da yetinmek, kendi ülkesindeki ve benzeri her türlü riskten mümkünse tamamen kurtulmaktır.

Kendi ülkesinde bunları yapamaz. O ülkeler "uygar, gelişmiş, demokrat, hukuka bağlı, kuralları olan ve bu kurallara uyulması zorunlu ülkeler"dir; en azından şirketleri asgari düzeyde de olsa memnun edecek kurallar, zaten uyulması zorunlu kurallardır. Bu kurallardan rahatsız olacak, çıkarları zedelenen kesimler ise ya aynı şirketlerin dış sömürsünden sağlanan değerlerden susmalarına yetecek kadar payla susturulmuşlardır, ya da kendi ülkelerinde "benim memurum işini bilir" söyleminde ifadesini bulan zihniyetle gerekirse yasa dışı yollardan para kazanmalarına, alabildiğine, acımasızca bencil, kendi çıkarı (ki bu çıkar gerekirse bir günlük normal ücret bile olabilir) için her türlü insani ilkeyi, dayanışma anlayışını bir yana itmelerine, dolayısıyla sosyal dokunun parçalanmasına göz yumarak, insanları, sistemden başka dayanacakları nokta olmadığına, kendilerinden başka hiç kimseyi düşün-

memenin son derece doğal olduğuna inandırarak (ki ABD'deki manzara budur) teslim alınmışlardır.

Bir başka deyimle, bu manzara son derece olağandır, yani, aslında bildiğimiz kapitalizmin, yine bildiğimiz emperyalist yüzünün biraz makyajlanmış, modern teknolojiyle, medya ile, medya-iletişim yöntemleriyle süslenmiş halinden başka bir şey olmayan küreselleşme, öncelikle ve belki en çok kendi doğum yeri olan ülkenin, ülkelerin halkını etkilemektedir. Bu anlamda, özellikle ABD açısından belki şu bile söylenebilir: Küreselleşme belki en çok bu nedenle, veya en azından bu nedenle de, yani Amerikan sisteminin sunduğu **"sisteme karşı gelmeden, sendikayla ücret artışı talep etmeye kalkmadan, nasıl para kazanırsan kazan; senden sonrası ve senden başkası tufan"** mantığının dünyanın her yerinde geçerli olduğuna, dolayısıyla hayıflanmalarına, öfkelenmelerine gerek olmadığına Amerikan halkını inandırmak için gereklidir.

Bütün bu ve başka nedenlerle küreselleşme, başkaları için değil, ama sadece deyim yerindeyse küreselleşmeyi icat edenler için, yani çıkarlarını küreselleşmede bulan gelişmiş sanayi ülkeleri ve onların bağrında doğup gelişen dev tekeller için kaçınılmazdır.

İkinci kaçınılmazlık, küreselleşmenin mantığı açısından **ulus-devletin ortadan kalkmasıdır.**

Çünkü bu kadar yoğunlaştığı, merkezileştiği, tekelleştiği bir ortamda sermaye, ulusal sınırlara sığmamaktadır. Zaten yukarıda da değinildiği üzere, tıpkı, "açık"ın "kapalı"ya, "ak"ın "kara"ya, "sıcak"ın "soğuk"a zıt anlamlı kavram olarak gelişmesi gibi "küreselleşme" de akıllıca, dürüstçe ve büyük bir isabetle "ulusal"a zıt kavram olarak geliştirilmiştir. Çünkü sermaye, hem yapısı gereği akışkandır, hareketlidir; kağıt üzerinde bile dünyanın dört bir yanını dolaşabilmektedir; hem her bakımdan gücü buna yeter. Çatışma da bu noktada doğmaktadır.

Emek aynı hareketliliğe sahip değildir. İşçi ağırlıklı olarak fabrikanın bulunduğu yerde çalışmak zorundadır. O fabrikadaki çalışma koşullarını, ücretleri beğenmediği zaman, başka ülkeye gitmek bir yana, kendi ülkesindeki başka kente gitmesi bile zordur. Bunun tek istisnası, Batı Avrupa ülkelerinin

başta Türkiye olmak üzere değişik ülkelerden, bütün koşullarını hazırladıktan sonra emek ithal etmesidir. Ki bunu emeğin serbest hareketi olarak değerlendirmek olanaksızdır.

Dolayısıyla **emek en başta kaçınılmaz olarak, yine büyük bir çoğunlukla ulusal sınırlara bağımlıdır.** Bunun devamı ve doğal olarak, gerekli düzenlemeleri yapmak, koruma önlemlerini almak üzere, en azından bunlar için zorlayabileceği, karşısında muhatap olarak göreceği, bir ulus devlete ihtiyacı vardır.

Aslında ulus devlete şirketlerin de ihtiyacı vardır. Hatta onların ulus devlete olan ihtiyacı, büyük olasılıkla işçilerden daha fazladır. En başta, kendi çıkarları doğrultusundaki yasal, idari düzenlemelerin yapılması için ulusal parlamentolara, ulusal hükümet ve ulusal bürokratik örgütlenmelere ihtiyaçları vardır. Daha da önemlisi, emek cenahının bu düzenlemelere göstermesi kuvvetle muhtemel tepkilerine karşı, yine ulus-devletin şiddet kullanma gücü ve yetkisine, yani ulusal polise ve orduya ihtiyacı vardır. Marksist literatürün, az gelişmiş, ezilen, sömürülen ülkelerde orduların, genellikle sermaye adına, kendi halkı üzerinde bir baskı aracı olduğu yargısı bu noktada anlamlıdır. Olası tek fark, burada kast edilen belki yerli sermaye iken, gelişmeler ışığında buna, yabancı, ya da uluslararası, yahut küreselleşmiş sermayenin de eklenmiş olmasıdır.

Yani ulusal, uluslararası, ulus-üstü devlet, öncelikle ve asıl sermaye için gereklidir. Ama kuşkusuz, bu devlet sermayenin her türlü eylem ve işlemine sınırsız özgürlük tanımak bir yana, ayrıca bunları kolaylaştıracak önlemleri de alan, uygulamaları da gerçekleştiren devlettir.

Buna karşılık emeğin de, hatta asıl emeğin, devlete gereksindiği vurgulanmaktadır. Sermayeye göre, örgütlü dahi olsa, her bakımdan zayıf kalmış veya zayıf bırakılmış, yeterince, dengeli, demokratik bir biçimde güçlenmesinin önüne kabaca veya zarifçe her türlü engel çıkarılmış olan emek kesiminin devlete ihtiyacı çok daha acildir. Çünkü, sözde her şeyin, her türlü mal ve hizmetin piyasa ekonomisi kurallarına göre serbestçe satılmasını öngören liberalizm, devleti, sınırsız kâr maksimizasyonu paranoyası içinde, bir rakip olarak görmektedir. Sağlık ve eğitim gibi, son derece temel ve insani hizmetlerin bile özelleştirilmek istenmesindeki hastalıklı ısrarın anlamı budur. Sağ-

lık ve eğitim dahi alınır-satılır bir maldır; öyleyse tıpkı buzdolabı yahut terlik üretiminde olduğu gibi, devlet, bu alanlardan da elini eteğini çekmelidir.

"Devlet süt mü üretir", "kibrit, yahut bira üretimi de devlet tekeline mi olmalı, ne gerek var buna" diye başlayan saldırı, çok doğal olarak, yani beklenmesi gerektiği gibi sağlığa ve eğitime kadar uzanmıştır.

Bütün bunların emek kesiminde rahatsızlık yaratması kaçınılmazdır. Çünkü, her şeyin serbest piyasa ilkeleri gereği serbestçe pazarlığının yapıp fiyatının belirlenebildiğinin ileri sürüldüğü küreselleşme koşullarında emek, özellikle Türkiye benzeri ülkelerde bir de fiyatını serbestçe belirleme olanğından yoksundur. Bunun için artık sendikacılar öldürülmemekte, işçilerin üzerine ateş açılmamaktadır belki; ama onun yerine küreselleşmenin akıldışı felsefesi olan postmodernizm kullanılmakta, artık sendikanın, emeğin, alın terinin, namuslu kazancın, hak yememenin modasının geçtiği, insanların beyine adeta kazınmaktadır.

Durumu şöyle ifade edebiliriz. Şirketlerin, kapitalizmin de devlete ihtiyacı vardır. Ama bu devlet onların çıkarlarını koruyan, onların çıkarları için gerekli düzenlemeleri yapan, ama bundan fazlasına asla karışmayan; çoğunluğunu emek kesiminin oluşturduğu geniş kitleler içinse asla şirketlere rakip olmayacak şekilde, yani şirketlerin yapmak istemediği hizmet ve malları sunan, **bir tür belediyeden ibaret bir devlet...** Hele sosyal refah devleti, sosyal devlet asla söz konusu olmamalıdır. **Polisi ve ordusu olan bir genel sekreterlik veya belediyedir istenen.**

Buna karşılık işçilerin, işsizlerin, yoksulların, yoksunların da tam tersine, hele örgütlenmelerinin çok çeşitli biçimde baltalandığı, engellendiği günümüzde, kendilerini yaşam denilen cangılın ortasında yapayalnız kalıvermekten koruyacak önlemleri alan bir devlete ihtiyaçları vardır.

Ama ulus-devlet onlara lazım

Öte yandan, küreselleşmenin asıl sahibi denilebilecek sanayileşmiş ülkelerin hiç birisi ulusallıklarından, ulus-devletlerinden fedakarlık etmemektedir. Basit bir örnek: ABD, bizzat **Başkan Bush** aracılığıyla, Cumhurbaşkanı **Turgut Özal**'dan, Türk sinemalarında gösterilecek Amerikan filmlerinin yüzde yetmiş beşten az olmamasının sağlanmasını isterken bir ulus devlet

olarak sadece Amerikan sinema endüstrisinin çıkarlarını değil, Amerikan ulusal çıkarlarını genel olarak korumaktadır. Çünkü, evet, ABD bir sosyal devlet değildir, kamusal sosyal güvenlik sistemi "yok" denilebilecek düzeydedir, sendikalar işlevsiz, sendikal örgütlenmeler anlamsızdır; ama Amerikan devleti, Amerikan şirketlerinin çıkarlarını tüm dünyada korurken, kendi insanına da istihdam ve çok yüksek olmasa bile gelir de sağlamaktadır. Buna karşılık **Turgut Özal, Başkan Bush'un bu talebini derhal yerine getirerek, Türkiye'nin ulusal çıkarlarına aykırı hareket etmiş ve ulus-devletin tahribine katkıda bulunmuştur.** Çünkü, sorunun kültür yanını zaten kimse düşünmemektedir ya, Türkiye'nin sinema endüstrisi de, bu uygulama ile ağır bir darbe yemiştir, bu sektörde yaşamını kazanan bir çok insan işsiz kalmıştır. Gelinen noktada tarım için, sanayi için de aynı yargı geçerlidir.

Ama daha önemlisi, gelişmiş ülkelerin, öteki ülkelere dayattıkları küreselleşme de, her ne kadar ulusal düzeyde ulusal çıkarları gözeten merkezi bir otoriteden hiç hoşlanmamakta ise de, bir merkezi yapılanmadan tamamen uzak değildir, hatta tamamen bu yapıdadır. Bir kere, bizzat söz konusu tekel-ler kendi içlerinde gayet sofistike bir planlamaya sahip olmak, son derece yaygın işleyişlerini belli kurallara bağlamak zorundadırlar. Aksi taktirde o dev organizmanın yaşaması, gelişmesi, yönetilmesi mümkün değildir. İkinci olarak, bu şirketler kendi dışlarında da bir merkezi düzenlemeye, hatta birkaç düzenlemeye muhtaçtırlar; çünkü "bütün dünya"yı çekip çevirmek başka türlü mümkün değildir. IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, OECD gibi örgütlerin anlamı da, işlevi de budur. Bu örgütler, dünyanın bir tür Planlama Teşkilatı, Sanayi Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Maliye Bakanlığıdır.

Ama bunların da üzerinde bizzat ABD, yani Amerikan devleti vardır. ABD Maliye Bakanı (yahut Hazine Bakanlığı, Department Of Treassury), küreselleşmeyi dayatan ve yürüten IMF politikalarına yönelik eleştirilere IMF başkanı ile birlikte cevap vermektedir ve kuşkusuz(!) bu politikaları birlikte savunmaktadırlar. IMF, adeta ABD Maliye Bakanlığının dış ilişkiler da-iresidir.

Kısaca, küreselleşmenin de bir merkezi, bir planlaması, bir takım alt örgütleri vardır ve bu kaçınılmazdır. Ulus-devletin kökten yok olması istenmemekte, ama adeta bu küresel merkezin, bu küresel merkezi yönetimin subeleri, uc bevlikleri olarak işlev görmeleri istenmektedir. Ve yine kus-

kusuz, bu islevin sınırını, içeriğini belirleyecek olan da o ulus-devletin ulusu değil, bu küresel merkezi yönetimdir. Dolayısıyla söz konusu olan da o ulusun çıkarları değildir artık.

Yani küreselleşme, öyle her ulus devlete değil, kendi çıkarlarına, kendi programına, kurallarına uymayan, hâlâ ulusal çıkar divan ulus-devlete karşıdır.

Sürecin yansımaları

Küreselleşmenin, daha çok 1990 sonrasının bir deyim olduğu söylenebilir. Ancak, teşbihte hata olmazsa, liberalizm de, neoliberalizm de, küreselleşme de aslında kapitalizmin değişik salon veya tören giysileridir. Yoksa sürecin özü, kapitalizm ve kâr olup, burada bir değişiklik yoktur. Önemli olan, kapitalizmin bu giysilerden hangisine ihtiyacı olduğu, bu akşamki resepsiyonun hangi giysiyi gerektirdiğidir.

Nitekim ihtiyacı olduğu zaman devletin en görkemlisini de kapitalizm yaratmıştır. Şimdi ise özellikle çevre ülkelerde çok daha az etkin bir devlete ihtiyacı vardır.

"Çok daha az etkin" olmanın ölçüsü koşullara, ilgili ülkeye göre değişir. Sovyetler Birliği gibi bir "düşman" söz konusu ise ölçü, ulus-devletin parçalanması bile olabilir. Gerçekten Sovyetler Birliği'nin dağılmasını küreselleşmenin ulus-devlete saldırısı kapsamında değerlendirmekte, ya da en azından bunun da çok önemli bir rolü olduğunu kabul etmekte sakınca yoktur. Etkilenmesi, yönlendirilmesi son derece güç bir dev düşman olan Sovyetler Birliği'nden, etkilenmeleri, yönlendirilmeleri daha kolay, neredeyse onlarca devlet ve devletçik çıkmıştır. Bırakınız ötekileri, yeni Rusya bile NATO'ya, Avrupa Birliğine üye olmak için sıradadır artık. En önemlisi, bu devletlerin hepsi aynı zamanda IMF'nin kapısında sıradadır, Batı'nın yardımına muhtaçtır.

Örnekleri çoğaltabiliriz. Bir Çekoslovakya'dan Çek cumhuriyeti ve Slovakya çıkmıştır. Yugoslavya yine IMF politikalarının etkisiyle, Tito'nun ölümünden sonra 7 devlete bölünmüş, kalan son çekirdek de, yine son NATO hareketiyle parçalanmış, içinden bir yapay Arnavutluk ve Kosova çıkmıştır, Karadağ'ın da ayrılması yakındır.

Irak hukuken değilse bile fiilen üçe bölünmüş, Musul ve Kerkük'teki zengin petrol yataklarına sahip 36. paralelin kuzeyi ile yine aynı zenginliğe sahip 32. paralelin güneyi Bağdat yönetiminden koparılmıştır; güneyde Şiiler, kuzeyde Kürtler çoğunluktadır. Kapitalist Batı, bu unsurları nihai hedef için elinde tutmaktadır adeta.

Bu parçalanmaların büyük kısmı da kanlı çatışmalar pahasına gerçekleşmiştir. Sovyetler Birliği sonrası Kafkasya'sı ise "patlamaya hazır bomba"lığı çoktan aşmış, Rusya-Azerbaycan, Azeri-Ermeni, Rusya-Çeçenistan, Gürcistan-Osetya-Abazya örneklerinin gösterdiği gibi, sürekli patlayan bir cephaneliğe dönmüştür. Bütün bu ülkelerin iç siyasi istikrarsızlıkları bir yana, ekonomik olarak, güvenlik açısından hiçbirisi kendine yetecek durumda değildir. Yoksulluk, yoksunluk, yolsuzluk, fuhuş, organize suç, uyuşturucu vb., düzeyi eskiye göre kat kat artmıştır. Bu yeni ülkelerin hemen hepsinin artık nur topu gibi birer mafyası da vardır.

Küreselleşme ve Türkiye

Küreselleşmenin kuşkusuz Türkiye'ye de ekonomik, sosyal, kültürel yansımaları olmuştur. Bu yansımalar büyük ölçüde aynı etkiye maruz kalan öteki ülkelerdekinden farklı değildir.

Ancak, yaşadığı 1919-1923 deneyimi, cumhuriyet deneyimi, Kemal Atatürk deneyimi Türkiye'yi Batı açısından da, tekelleşmiş dev şirketler açısından da, kapitalizm ve onun küreselleşme smokini açısından da son derece özgün kılmaktadır.

Türkiye hem dinsel hem etnik açıdan hayli zengin bir mozaiktir. Dünyanın tek Müslüman ama laik veya en azından bu hususu özellikle vurgulayan ülkesidir. (Irak veya Suriye de, bir Suudi Arabistan veya İran değildir; ama bu ülkeler laikliğe özel bir vurgu da yapmazlar.) Farklı dinlere mensup insanları vardır. Petrolü yoktur ama çok zengin yer altı ve yer üstü servetleri vardır. Doğası, iklimi son derece elverişlidir. Hayli yetişmiş bir insan kaynağına sahiptir. Üretkenlik kapasitesi hayli yüksektir. Geniş toprakları, 65 milyon nüfusuyla büyük bir pazardır. 150-200 yıllık hayli ciddi bir demokrasi deneyimi vardır.

Balkanlar, Kafkasya-Orta Asya, Ortadoğu, Akdeniz'in kesiştiği, petrol ve gaz kaynayan bir noktadaki son derece ilginç ve önemli konumunu da buruya mutlaka eklemek gerekir.

Bütün bu özellikler aslında Türkiye'yi her bakımdan kendine yeterli, müreffeh bir ülke yapmak için bulunmaz özelliklerdir, zenginliklerdir. Ama aynı özellikler kapitalizmin de iştahını kabartmakta, Türkiye'de de dilediği gibi sınırsız, kısıtsız hareket etmek istemektedir.

Ancak karşısında 1919-23, cumhuriyet, Kemal Atatürk deneyimlerini bulmaktadır. Çünkü bu deneyimler Türkiye'ye ulusal kimlik, ulusal onur, ulusal bağımsızlık, başkalarına muhtaç olmadan kendine yetebilme, gerekirse bu uğurda mücadele edebilme özelliklerini kazandırmıştır. Dahası, bütün bunlar için gerekli ve uygun zemin de yine aynı deneyimler tarafından önemli ölçüde hazırlanıp bırakılmıştır. Dolayısıyla bu donanımla Türkiye'nin ve özellikle ulus-devlet anlayışının, küreselleşme donanımlı kapitalizme ve onun zorlamalarına direnmesi de hayli güçlü olmaktadır.

Üstelik, kapitalizm bu iş için, medya gibi, para gibi son derece güçlü silahlara sahiptir. Ülke içinde yerli sermaye gibi, pek çok aydın gibi, siyasi parti, politikacı, hatta çok üst düzey devlet yöneticileri gibi hatta hatta İslamizm gibi pek çok müttefik de bulmuştur; bunlarla halkın belirli bir kısmını da etkilemiştir; ama yine de zorlanmaktadır

İşte kapitalizm bu noktada (19. ve 20. yüzyılda olduğu gibi askeri üniformasını değil) küreselleşme frakını yahut smokinini giyip, bütün bu özelliklerin simgesi diyebileceğimiz ulus-devlete saldırmaktadır. Bunu da, **Küreselleşme ve Türkiye** başlığından sonraki üçüncü paragrafta birer zenginlik olarak belirtilen, ancak burada Türkiye'nin zayıf karnına dönüşmüş özellikler aracılığıyla yapmaktadır. Yani dini ve etnik farklılıkları kullanmaktadır. Ve doğrudan, ulus-devletin harcını oluşturan 1923 devrimine, cumhuriyete, Kemal Atatürk'e saldırmaktadır. Çünkü bu değerleri sarsabilirse, sarstığı an, ulus-devlet de zarar görecektir ve küreselleşme rahatlayacaktır.

Bu anlamda, Kürt sorununun da, İslamizm sorununun da küreselleşme ile eş zamanlı olarak parlaması bir rastlantı değildir. Hatta sıralamayı şöyle değiştirebiliriz. Yurt dışında görevli Türk diplomatlarına karşı 70'li yıllar bo-

yunca süren Ermeni terörünün bir anda kesilip ardından PKK terörünün 80'lerin ortasında bir anda patlak vermesi de rastlantı değildir. Hemen ardından 1989'da Sovyetler Birliği'nin parçalanması, 1991'de ABD'nin adeta kışkırtmasıyla Irak'ın Kuveyt'e saldırması üzerine başlayan Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'ın parçalanması, yine hemen bunun ardından Yugoslavya'nın parçalanması, Boşnak-Sırp-Hırvat Savaşı, son olarak Kosova Savaşı da, bu arada Kafkasya'da çıkan çatışmalar da rastlantı değildir. Bunun rastlantı olması için, Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkasya dışında dünyanın hiçbir yerinde hiçbir sorun olmaması, ya da dünyanın bütün sorunlarının bu bölgeye yığılmış olması gerekir. Oysa bu çatışmaların, bu bölünmelerin, bu parçalanmaların hiç biri bölge ile sınırlı değildir, kalmamıştır; hepsinde Batı vardır, en önemlisi binlerce kilometre uzaktan, okyanus ötesinden ABD vardır; öyleyse doğal olarak kapitalizm vardır, emperyalizm yahut smokinli adıyla küreselleşme vardır.

Ulusal sorun mu, Küreselleşme (Emperyalizm) sorunu mu?

Burada çok farklı yorumlar yapmak mümkündür; nitekim yapılmaktadır.

Örneğin, en başta Sovyetler Birliği'nin parçalanmasından hareketle, veya Türkiye ile ilgili olarak Kürt-PKK-Güneydoğu sorunundan hareketle, Sovyetler Birliği'nin ABD ordularınca parçalanmadığı, Türkiye'ye küreselleşmenin, IMF kurallarının silah zoruyla dikte edilmediği söylenebilir.

İkinci olarak, örneğin yine Kürt sorunundan hareketle, esas olanın böyle bir ulusal sorunun bizatihi var olduğu, emperyalizmin bu anlamda hareket edecek alan bulduğu, bu ulusal sorun çözülmürse emperyalizmin hareket alanının da ortadan kalkacağı ileri sürülmektedir.

"Perestroyka"yı, "glasnost"u ABD Başkanı Bush'un değil, SSCB Komünist Partisi Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov'un başlattığı; ABD ordularının, nükleer başlıklı füzelerle Sovyetler Birliği'ne saldırmadığı, bu ülkedeki değişimin doğrudan yine bu ülkenin yönetiminin kararıyla gerçekleştiği doğrudur. Sovyet yönetiminin, kendi sistemi (sosyalizm) içinde hatalar yaptığı da doğrudur.

Aynı şekilde, daha önce verilen örneğe dönersek, Özal'ın, ABD Başkanı Bush'un ricası üzerine Türkiye sinemalarında gösterilecek Amerikan filmle-

rinin yüzde 75'ten az olmaması yönünde yasal düzenleme yapılmasını sağlaması örneğinde olduğu gibi, Türkiye Cumhuriyeti yöneticilerinin, "küçük Amerika" olacak kadar benzemek istedikleri ABD'ne, ulusal çıkarlar konusunda benzemeyi hiç düşünmedikleri, tam tersini yaptıkları, Türkiye'nin yöneticileri olarak Türkiye'nin değil Amerika'nın çıkarları doğrultusunda hareket ettikleri; yani bunu da Amerika'nın silah zoruyla değil, "içerideki dostlar" aracılığıyla kolayca sağladığı da, bir başka anlatımla, emperyalizmin artık silahlı ordular kılığında dolaşmayıp, onun yerine halkın karşısına kendilerinden bildiği işbirlikçi hainleri çıkardığı doğrudur. Elbette bu anlamda ABD yöneticilerine söylenecek söz yoktur; hatta ABD ve onun halkı açısından ancak takdir edilmeleri gerekir. Bize düşense, dönüp kendi kendimizi, daha doğrusu bu ihaneti sorgulamaktır.

Ancak bütün bunlar, küreselleşmiş kapitalizmin ve onun zırhı konumundaki ülke ve devletlerin masum oldukları anlamına gelmez. Çünkü bu unsurlar tam tersini de isteselerdi, Türkiye'nin yöneticileri onu da yapacaklardı.

Nitekim dün "faizleri serbest bırakın" diyen IMF bugün faizleri düşürün" diyince veya, o adeta tanrılaştırılmış şirketlerin en "tanrı"sı olan bankaların bile iyi yönetilmeyenlerini kapatın diyince Türk hükümeti, bu bankalardan birinin sahibinin Cumhurbaşkanı'nın yeğeni olmasına bile aldırmadan, buyruğu yerine getirmiştir. Oysa özel sektör, liberalizm, serbest piyasa, küreselleşmenin ve onun teknik hükümeti konumundaki IMF'nin adeta anayasa ilkeleliydi.

Bu yaklaşım, ulus, ulus-devlet kavramları için de geçerlidir. Çok basit bir örnekle, Batı bütün dünyaya ulus-devleti lanetleyip, insanların neredeyse göz renklerine göre ayrı devletler kurmalarını öğütlerken, Amerika bir "BİRLEŞİK DEVLET"tir; İngiltere hâlâ bir "BİRLEŞİK KRALLIK"tır (United Kingdom); Federal Almanya artık "BİRLEŞİK ALMANYA"dır; ve en önemlisi, Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, İspanya, Portekiz, Yunanistan, Finlandiya, İsveç, İsviçre vesaire artık "AVRUPA BİRLİĞİ"dir. Yani onlar birleşiktir, birleşecektir, ama başkaları dağılacaktır, parçalanacaktır. Onlar birleşecektir ama Türkiye, olduğu gibi, bu günkü haliyle bu birliğe alınmak bir yana, ayrıca parçalanacaktır, parçalanmalıdır. Bu husus artık açık açık yazılıp çizilmekte; Batı'lı politikacılar, devlet adamları, aydınlar, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu zaten az gelişmiş, bakımsız, geri, elveriş-

siz. Verin orayı Kürtlere, sonra sizi Avrupa Birliği'ne alalım" diye özetlenebilecek yaklaşımlarını rahatça basına da yansıtmaktadırlar.

Oysa, "kristalizasyon" diyebileceğimiz, ulus-devlet karşıtı bu sürecin sonu yoktur. Yahut böyle bir son vardır, ama bu son, ucu bucağı gelmez, bitmez tükenmez bir kan selinden başka şey değildir. Çünkü bütünden kopacak her unsurun kendisi, içinde tıpkı vaktiyle kendisinin olduğu gibi ayrılma potansiyelini taşıyan parçaların bulunduğu bir yeni bütün haline gelecektir.

Örneğin Yugoslavya parçalanmış önce Slovenya ve Hırvatistan ayrılmıştır. Bosna bağımsız bir birim olmuştur, ama içinde Boşnaklar'dan başka Sırp ve Hırvat unsurlar da vardır. Bunlar da bağımsızlık istemiştir.

Son NATO hareketinde görüldüğü üzere, Sırbistan, Karadağ ve Kosova'dan ibaret kalmış eski Yugoslavya dahi yaşayamamıştır. Çünkü Sırbistan'ın içinde Arnavut, Boşnak, Karadağlı, Hırvat, hatta Türk vardır; bunlardan Arnavutlar devlet kurduğunda bu kez onların içinde diğer unsurlar olmaktadır; onlardan birine bağımsızlık verildiğinde bu kez onun içinde de başka unsurlar olacaktır.

Aynı örneği Türkiye'ye uygularsak, Kürtler'in Anadolu topraklarında kuracakları bir devletin içinde Türklerin, Arapların, Süryanilerin olması kaçınılmazdır. Çünkü bir devlet kurarken, örneğin bir Kürt devleti kurarken, "Kürt asıllı olmayanlar 6 ay içinde ülkeyi terk etsin" diyemezsiniz. Bir Arnavut devleti, yahut özerk bölgesi kurarken "Sırlar, Türkler ayrılınsın" diyemezsiniz; çünkü en azından evlilikler vardır, çocuklar vardır. Hele evlilikler, çocuklar dikkate alındığında, bir fantezi şeklinde de olsa bu süreci "tek kişilik devletlere" kadar götürmek mümkündür. Eşlerden birinin Sırp, ötekini Boşnak olduğunu düşünelim; Yugoslavya yıkılıp Sırbistan ve Bosna diye iki ayrı devlet kurulunca Sırp kocayı Sırbistan'a, Boşnak karıyı Bosna'ya gönderseniz bile çocuklar son derece önemli bir sorundur.

Burada ulus-devlet, parçalanmadan sonra kurulan Bosna veya Hırvatistan değil, parçalanmadan önceki ve Boşnak'ın, Hırvat'ın, Sırp'ın, Arnavut'un, Türk'ün bir arada bulunduğu Yugoslavya'dır.

Tito ölür ölmez bu birlik dağılmışsa, bu da çok anlamlıdır. Tito, sağlığında bu farklı unsurların, bütün etnik özelliklerini alabildiğine yaşamalarına

olanak sağlamıştır. O kadar ki, Yugoslav federal parlamentosunda birbirlerinin dillerinden anlamayan milletvekilleri her biri kendi dilinde ama çevirmen yardımıyla konuşacak kadar özgür olabilmıştır. Her etnik grubun kendi gazetesi, kendi radyosu, kendi okulu olabilmıştır. Bu gerçekten de çok güzel, imrenilecek, örnek gösterilecek bir manzaradır, ama ne yazık ki kalıcı olamamış, Tito ile birlikte tarihe karışmıştır. Çünkü Yugoslavya, ABD değildir; hep canlı tutulan etnik özellikler, ekonomik ve sosyal şartlarla eşit olarak birleşemeyince, örneğin Slovenya ve Hırvatistan ötekilere göre çok daha gelişmiş ve zengin olup, bu zenginliği ötekilerle paylaşmak istemeyince o birlik parçalanmıştır. Hırvat ya da Sloven'e göre "öteki" ise, Hırvat veya Sloven olmayandır, daha doğrusu kendisi kadar zengin olmayandır.

Türkiye örneğinde, sürekli ileri sürülüp durulan "Türk" üst kimliği de, Yugoslavya için söz konusu değildir. Yugoslavya zaten yeni bir kavramdır ve sadece bir ülkenin adıdır; dolayısıyla "ezen ulus Yugoslavlar bizi eziyor" söylemi de Yugoslavya için söz konusu değildir.

Ama Sırp'ın, Hırvat'ın, Boşnak'ın, Sloven'in, Arnavut'un, Kosova'lı Türk'ün, bu kimliklerinden çok "Yugoslav"lığı öne çıkarmalarının, hep birlikte böyle bir kimlik geliştirmelerinin daha yararlı olacak idiği her halde akan bunca kandan sonra anlaşılmalıdır.

Türkiye'nin sorunu, "Türk"ün bir ülke adı değil, bir ulusun adı olmasıdır. Buna, dışkı yedirmek türünden son derece ağır hatalar da eklenince, "bu bir ulusal sorun"dur görüşü güç kazanmaktadır. Silahın yetmediği yerde, demokratik çözüm, azınlık hakları gündeme gelmekte, sonuçta ulus-devlet hırpalanmaktadır.

Kaldı ki burada da bir gariplik vardır: **Türkiye pasaportlu ulus-devlet, Kürdistan pasaportu bir başka ulus-devlet için hırpalanmaktadır. PKK hareketinin kurmayı özlediği Kürdistan herhalde bir "serbest bölge" olmayacaktı.** İkinci olarak asıl meşru sayılabilecek toprak talebinin, askeri yetersizlik üzerine geri çekilip yerine demokrasi söyleminin getirilmesindeki tutarsızlık ve samimiyetsizliktir. Kimse sadece Kürtçe kaset dinleyebilmek, ya da Kürtçe gazete okuyabilmek için ölümü göze almaz. Oysa bağımsız bir vatan, dünyanın her yerinde ölüme değerdir. "Ben, serbestçe Kürtçe gazete okuyabilmek için öldüm ve öldürdüm" söylemi inandırıcı olamaz. Yani ölü-

necekse toprak için ölünür. O toprağın sağlayacağı avantajlar, mutluluklar için ölünür. Yani gerçekten de uğrunda ölünen şey bir ulus-devlettir. Karşınızdaki gücün başka her şeyine saldırabilirsiniz, her şeyini eleştirebilirsiniz; ama kendiniz de bir ulus-devlet kurmak için çarpışırken, karşınızdakini ulus-devlet olduğu için eleştirmek de aynı ölçüde inandırıcılıktan uzaktır.

Burada, belirleyici olan, bir kere silahlar patladıktan sonra, patladığı için, artık askeri başarıdır. Savaşı kazanamamışsanız, toprağı zaten alamazsınız, ama yenen tarafın azınlık haklarını vermesi de mümkün olsa bile çok zordur; küreselleşmiş kapitalizmin desteğı, bu nedenle gerekir!..

Demokrasi ve Sonuç

Görüldüğü üzere bu insanların, bu Kürtlerin, bu Arnavutların hatta bu Çeçenlerin niçin silaha sarılmak gereğini duydukları sorusu, bir başka anlatımla, örneğin Kürt sorununun ulusal bir sorun mu yoksa küreselleşmiş kapitalizmin yani emperyalizmin mi bu soruna yol açtığı sorusu cevap bekleyen, son derece kritik bir sorudur. Bu soruya yine Paul Hirst ve Grahame Thompson'un karşılık vermesi (1998; 216, 217) sanırız bizim vermemizden daha etkili olacaktır:

"Kötenci İslamın veya başka kültürel milliyetçilik biçimlerinin çekiciliğine kapılanlar, yoksullar ve dışlanmış olanlardır. Bu tür yerelleştirici ideolojiler, önemli sayıda insanın dünya serbest ticaret düzeninden hiçbir yarar sağlamadıklarını gördükleri bölgelerde, politik başarılar sağlamayı sürdüreceklerdir. Ama yoksulluk olgusunu değiştiremezler."

"Ulusal kökleri olan emek, eğer konumunu iyilestirmek istiyorsa, verel stratejiler ve verel faydalar aramalıdır. Burada sorulacak soru şudur: İş dünyası da aynı şekilde kısıtlı mıdır, yoksa yeni ve daha optimal yerler secebilecek durumda mıdır? Uluslararasılığa açık kültürler ile verlesik nüfuslar, korkunc bir celiskiye sergiler. Yoksullar «Dallas»ı seyredebilir. Bu insanlar televizyonu ister gelişmiş bir ülkenin bir kenar mahalle apartmanında, ister bir Üçüncü Dünya ülkesinin derme çatma bir kasabasında sevretiler, bir başka dünyanın var olduğunu bilirler. Sosyalist devrim ideolojisinin pek fazla savunucusu olmayabilir; ama dünya yoksullarının da bu sinmişliklerini sürdürecekleri ya da pasif bir

sekilde voksulluklarını kabul edecekleri düşünülemez. İster adi suçlar, ister ... gerilla mücadeleleri şeklinde olsun voksulların tepkileriyle başa çıkmak, eski moda komünist yönelimli ayaklanmalarla başa çıkmaktan çok daha zor olacaktır. Bu mücadelelerle baş etmek, temelde verel devletlere ve onların verel elitlerine düşecektir. ..."

"

"En zengin ile en voksul ülkelerin yaşam standartları arasındaki dehisetli ve gittikçe artan bir uçurumun var olduğu bir «zenginlik/yoksulluk dünyası»nın güvenli ve istikrarlı olması pek mümkün değildir. Gelişmiş ülkelerin endüstri işçileri, Tayvan ve Malezya gibi gelişmekte olan ülkelerin eğitilmiş ve nitelikli işçilerinin ucuz emeğinden korkmaktadırlar. Dünya voksulları, sadece kendi arasında, veya biraz daha ileri gidip yeni endüstrileşmiş birkaç tercihe şayan ülke ile ticaret yapan zenginler dünyası tarafından terk edildiklerine inanmaktadırlar. Kendi devletlerinin sınırları içinde hapsolan gelişmiş ülkelerin sanayi işçileri de, Tayvan ve Malezya'nın eğitilmiş, nitelikli ama ucuz işçileri de kendi ülkelerini, kaderlerine vazırlı cemaatler olarak görmek ve kendi zorunlu ikametgâhlarının sınırları içinde çözüm aramak zorundadır."

Özetle, sorunun sadece voksulların değil, aynı zamanda zenginlerin, kapitalizmin de sorunu olduğu, bu sorundan öyle küreselleşme smokiniyle, ulus-devleti lanetleyerek, insanları "tek kişilik devlet"lere zorlayarak, ulusal-sorun, Kürt sorunu bahaneleriyle, hatta bu yönde çatışmaları ve kan dökülmesini göze alarak dahi kurtulmanın mümkün olmadığı açıktır.

Sovyetler Birliği yıkılmış olabilir, sosyalist blok dağılmış olabilir, emek-sermaye, sosyalizm-kapitalizm çatışması demeyebiliriz; ama durum daha da kötüdür; çünkü sorunun adı, zengin-yoksul çatışmasıdır; hatta aç-tok çatışmasıdır.

Demokrasi, altı beslenmedikçe, yani söz konusu zengin-yoksul veya aç-tok sorunu çözülmedikçe, bir ideal olarak insanlara hiçbir şey veremez, söyleyeceği hiçbir şey yoktur. Amerikalı iktisatçı Profesör Schumpeter'in 50-60 yıl önce çok güzel ifade ettiği gibi (Schumpeter, 1974: 266-267), halkın çoğunluğu aynı sorun çevresinde görüş birliğinde değilse, yani herkes aynı şe-

yi sorun saymıyorsa demokrasi hiçbir şey yapamaz. Neyi sorun sayacağına karar vermekse başlı başına bir demokratik haktır; hatta içsel haktır, doğuştan haktır; ne emirle, ne zorla, ne propaganda veya kandırma, ikna yöntemiyle kabul edilir.

Lice, Hani, Varto kahvehanelerinde işsiz güçsüz, hiçbir gelecek umudu olmadan oturup boş gözlerle dağları tarayan genç için Hirst-Thompson'un dediği gibi (1998: 216-217) İslamizm ya da "Türkizm" veya "Kürdizm"den yahut adi suç örgütlerinden başka seçenek kalmamasında şaşılacak yan yoktur. Şaşılacak yan, artık hızla aynı konuma sürüklenmekte olan, Amasyalı, Manisalı, İstanbullu vb, gençlerin hangi PKK adına hangi dağa çıkacağıdır.

Aç, işsiz, umutsuz insanı "istediğin dilde gazete okuyabileceksin, istediğin dilde radyo televizyon izleyebileceksin" diye ikna edemezsiniz; zaten öyle de olmamaktadır. Bu insanları gerillalığa ikna edenler de yine "kuracağımız bağımsız devlette aç kalmayacaksın, aşın, işin, eşin olacak" diye ikna etmektedirler.

Demokrasi zengin işidir, pahalıdır; yoksula demokrasi vaadi kandırmacıdır. Onun için de etkisizdir. Nitekim dünya haritası bile bunun kanıtıdır; dünyanın en demokratları, dünyanın aynı zamanda en zenginleridir; buna karşılık yoksullukla da anti-demokrasi paralel gitmektedir.

KAYNAKÇA

Hirst, Paul-Thompson, Grahame, **Küreselleşme Sorgulanıyor**, çev: Çağla Erden, Elif Yücel, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, Eylül 1998.)

Schumpeter, Joseph A., **Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi**, çev.: Tunay Akoğlu, Rasim Tınaz, Üçüncü Başkı, Varlık Yayınları, İstanbul, Nisan 1974.